

Sanna Lajunen

KUOLEMAN KOHTAAMINEN

Opetusmateriaali sosionomiopintoihin

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

2018

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Tekijä	Tutkinto	Aika
Sanna Lajunen	Sosionomi (AMK)	Huhtikuu 2018
Opinnäytetyön nimi Kuoleman kohtaaminen – opetusmateriaali sosionomiopintoihin		
Toimeksiantaja Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosionomikoulutus		
Ohjaaja Tiina Kuru ja Johanna Hirvonen		
Tiivistelmä <p>Tämän tuotokseen painottuvan opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä opetusmateriaalia kuoleman kohtaamisesta sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksen käyttöön. Tehtävänä oli käsitellä surua ja asiakkaan kuolemaa sosionomin näkökulmasta sekä vahvistaa sosionomiopiskelijoiden (AMK) selviytymiskeinoja. Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosionomikoulutus.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin tuotekehityksen teorioihin peilaten. Tuotteeksi saatiin 1 op opintokokonaisuus, joka muodostuu kolmesta eri tehtävästä. Tuotetta testattiin yhdessä sosiaalialan monimuotoryhmässä (AMK), jossa oli kahdeksan opiskelijaa. Testauksesta kerättiin palaute ja palautteen perusteella tuotteeseen tehtiin päivitys, minkä jälkeen tuote siirtyi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen käyttöön.</p> <p>Opetusmateriaalin tavoitteena oli herätellä keskustelua ja pohdintaa opiskelijoiden ja opettajien välillä kuoleman ja surun kohtaamisesta sosiaali- ja terveysalan yksikössä sekä lisätä sosionomiopiskelijoiden (AMK) ammatillista kasvua. Kehittämissuunnitelmaksi on, että tekemäni tuotteen pitkäaikaisesta käytöstä tarkasteltaisiin ja sitä muokattaisiin käytössä. Lisäksi opinnäytetyöni aiheesta voisi teetättää tutkimuksia, jossa tutkittaisiin sosionomien (AMK) työelämässä kokemien tunteiden (varsinkin surun) vaikutusta työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen tai jossa karotittaisiin sosionomien (AMK) tunteita heidän kohdatessaan kuolemaan työelämässään ja kuinka he käsittelevät niitä.</p>		
Asiasanat Sosionomi, sosionomin kompetenssit, kuolema, suru, ammatillinen kasvu		

Author	Degree	Time
Sanna Lajunen	Bachelor of Social Services	April 2018
Thesis Title		38 pages
Encountering death – teaching material for the studies in Social Services		11 pages of appendices
Commissioned by		
South-Eastern Finland University of Applied Sciences – The Department of Social Services		
Supervisor		
Tiina Kuru ja Johanna Hirvonen		
Abstract		
<p>The purpose of this thesis was to provide teaching materials for about encountering death in the field of social service for use of the department of social services at XAMK. The task was to deal with the grief and death of the client from the bachelor of social service student's point of view, and to reinforce the methods of coping with the grief and loss. The working life partner for this thesis was the social services institution at XAMK.</p> <p>This thesis was carried out in frame work of the theories on product development. The product is valued as 1 credit, consisting of three different tasks. Eight bachelor students of social services tested the product. The feedback was collected from the students, and after the feedback, an update was made to the product, after which the product was given to the social services institution at XAMK for their use.</p> <p>The purpose of the teaching material was to open up the discussion and reflection between the students and teachers about encountering death and grief in social services and to increase the professional growth of the students. The proposal for development is that the long-term use of my product should be reviewed and modified in use. Additionally, my thesis could be used to conduct studies about the effect of emotions (especially grief) on the occupational well-being of social work students in social work, or to map out the feelings of the social work students when they face death in their work and how they deal with it.</p>		
Keywords		
Bachelor of Social Services, competence, death, grief, vocational growth		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TARKOITUS, TEHTÄVÄ JA TAVOITTEET	7
3	TEOREETTINEN LÄHTÖKOHTA.....	7
3.1	Sosionomi (AMK).....	7
3.2	Sosionomin (AMK) kompetenssit.....	9
3.2.1	Kuoleman käsittely Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomiopinnoissa	11
3.3	Kuolema	11
3.4	Suru	12
3.4.1	Surun vaiheet.....	14
3.5	Ammatillinen kasvu.....	15
3.6	Kehitystehtävään liittyvä kirjallisuus.....	16
4	TUOTOKSEEN PAINOTTUVAN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	19
4.1	Tuotokseen painottuva opinnäytetyö	19
4.2	Tuotekehitys	20
4.3	Tuotekehityksen vaiheet	21
4.4	Opinnäytetyön kohderyhmä	22
4.5	Opinnäytetyön käytännön toteutus	23
4.5.1	Opetusmateriaalin kehitys.....	23
4.5.2	Opetusmateriaalin testaus	25
4.5.3	Opetusmateriaalista saatu palaute	27
4.5.4	Opetusmateriaalin päivitys.....	29
5	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	30
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	32
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	

Liite 2. Päivitetty opetusmateriaali

Liite 3. Kuoleman kohtaaminen - diaesitys

Liite 4. Palautekyselylomake

Liite 5. Opettajan opiskelijoille antama opetusmateriaali

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena on uuden opetusmateriaalin luominen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutukseen aiheesta ”Kuoleman kohtaaminen sosiaalialalla”. Opetusmateriaalin tarkoitus on nostaa aihetta esille ja luoda pohdintaa ja keskustelua opiskelijoiden ja opettajien välille. Opetusmateriaalin on tarkoitus edistää sosionomiopiskelijoiden (AMK) ammatillista kasvua.

Idea opinnäytetyöhön lähti omista kokemuksistani sosionomiopintojeni aikana. Olin opintoihini kuuluvassa työharjoittelussa ja menetimme tänä aikana asiakkaan. En ollut valmistautunut tilanteeseen ja sen synnyttämät tunteet tulivat yllätyksenä. Tunsin myös jääneeni yksin tunteideni kanssa, sillä minua ei ollut valmisteltu opintojen kautta siihen mahdollisuuteen, että saattaisin kohdata kuolemaa harjoitteluissa tai tulevalla työurallani. Tätä kautta huomasin kehittämiskohdan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksessa ja halusin lähteä kehittämään aiheeseen liittyvää opintomateriaalia. Opinnäytetyön rajausta koskemaan sosionomien (AMK) ammatillista kasvua koskien kuoleman ja siitä syntyvän surun kohtaamista tuli luontevasti, sillä tunsin tarpeelliseksi nostaa aiheen esiin myös ammattilaisen näkökulmasta.

Esittäessäni opinnäytetyöideani, minulla ei ollut vielä työelämäkontaktia työleni ja pohdinnan jälkeen päätin tarjota ideaani Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutukselle. Tarjottuani aiheeni sovin yhdessä laitossosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksen yhteyshenkilön kanssa, että teen opetusmateriaalin itsenäisesti, testaan opetusmateriaalia kolmella eri opintojakson ryhmällä syksyllä 2017 ja saamani palautteen perusteella viimeistelen materiaalin. Pääsin kuitenkin vasta keväällä 2018 pilotoimaan opetusmateriaalin. Testasin tuotteeni kahdeksalla monimuotososionomiopiskelijalla, keräsin palautteen ja palautteen perusteella muokkasin ja valmistin viimeistellyn tuotteen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen käyttöön. Tarkoitus on, että saadun palautteen perusteella Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksessa päätetään, mihin opintojaksoon jatkossa sisällyttää luomani opintokokonaisuuden.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksen yhteyshenkilöt pitävät aihetta erittäin tärkeänä. Aihetta ei ole vielä ollut esillä omassa opetussuunnitelmassani eikä ole esillä vielä tulevassakaan, vaikka muita muutoksia onkin siihen tehty. Koska aihe saatetaan kokea hieman vaikeaksi, on mielestäni tärkeää totuttaa sosiaalialanopiskelijat jo opintojensa alkuvaiheessa ajatukseen siitä, että kuolema on läsnä myös sosiaalialan työtehtävissä ja antaa opiskelijoille tarvittavat työkalut kuoleman kohtaamiseen osana opiskelijan ammatillista kasvua.

2 TARKOITUS, TEHTÄVÄ JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä opetusmateriaalia Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutukseen, minkä avulla voidaan nostaa esiin keskustelua ja pohdintaa kuoleman ja sen synnyttämän surun kohtaamisesta sosiaalialalla.

Opinnäytetyön tehtävänä oli käsitellä surua ja asiakkaan kuolemaa sosionomin näkökulmasta sekä vahvistaa sosionomiopiskelijoiden (AMK) selviytymiskeinoja. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda opetusmateriaali, joka tukee sosionomiopiskelijoiden (AMK) ammatillista kasvua. Lisäksi tavoitteena on, että opetusmateriaali tullaan jatkossa sisällyttämään Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) – tutkintoon sisältyvään opintojaksoon. Opetusmateriaalin osuus kurssilla on 1 op.

3 TEOREETTINEN LÄHTÖKOHTA

3.1 Sosionomi (AMK)

Sosionomi (AMK) -tutkinto valmistaa opiskelijan sosiaalialan asiakas-, ohjaus-, neuvonta- ja johtamistyön tehtäviin. Sosionomin (AMK) tekemä työ vastaa yksilöiden tarpeisiin, jotka liittyvät sosiaaliseen turvallisuuteen, toimintakykyyn ja arjen mielekkyyteen. Sosionomin (AMK) työkuva voi olla esimerkiksi sosiaali-, tai palveluohjaaja, perhetyöntekijä tai työvoimaneuvoja. (Borgman ym. 2001,

7.) Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun omien internetsivujen mukaan sosionomi (AMK) edistää yksilöiden hyvinvointia, tukee itsenäistä selviytymistä ja elämänhallintaa, ehkäisee syrjäytymistä tukemalla yksilöiden ja perheiden elämää, ajaa heikoimmassa asemassa olevien asioita, tukee ja kuntouttaa sekä tuottaa palveluita (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, sosionomi (AMK) s.a.).

Sosionomi (AMK) korkeakoulututkinnon laajuus on 210 op ja tutkinnon suorittaminen kestää keskimäärin noin 3,5 vuotta. Keskeiset sisältöalueet sosionomiopinnoissa (AMK) ovat: varhais- ja erityiskasvatus, lastensuojelu- ja perhetyö, vammaistyö, seniorityö, mielenterveys- ja päihdetyö, tutkimus- ja kehittämisosaaminen, työyhteisöjen kehittäminen ja johtaminen sekä asiantuntijana vaikuttaminen. (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.) Ammattikorkeakoulut ovat yhtenäisesti päättäneet sosionomin (AMK) ydinosaamisen, mutta suuntautumisvaihtoehdot ja painotukset eri osaamisalueille vaihtelevat ammattikorkeakouluittain (Arene ry, 2017, 12–13). Arene Ry:n (2017, 12–13) selvityksen mukaan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan painopistealueet ovat: luontolähtöiset menetelmät kasvatuksen ja kuntoutuksen tukena sosiaali- ja terveysalalla, Venäjä-yhteistyö, menetelmällinen kehitystyö sekä sensitiivisyys eri kulttuureja kohtaan.

Arene Ry:n (2017, 12–13) selvityksen mukaan sosionomien osaaminen rakentuu sosionomitutkintojen pedagogisten ratkaisujen kautta. Näitä ratkaisuja on esitetty kuvassa 1. Näitä toimintamalleja ovat esimerkiksi innovatiivinen-, valmentava- sekä osallistava ja voimauttava pedagogiikka. Autenttisilla oppimisympäristöillä pyritään parantamaan oppimista ja opiskelijälähtöisyys, vuorovaikutteisuus sekä reflektiivisyys ovat keskeisiä elementtejä sosionomi (AMK) koulutuksessa. Lähiopetus, verkko-opetus ja erilaiset työpajat ovat koulutuksessa käytettäviä eri opetusmuotoja. Opiskelijoiden erilaisia taustoja, kokemuksia ja omaa reflektiota hyödynnetään oppimisprosessissa mahdollisuuksien mukaan. Alan uusimpiin tutkimuksiin tutustuminen kuuluu osana koulutusta. (Arene Ry 2017, 12–13.)

Sosionomitutkintojen pedagogiset ratkaisut

Kuva 1. Sosionomiosaamisen rakentuminen (Arene Ry 2017)

3.2 Sosionomin (AMK) kompetenssit

Sosionomin (AMK) kompetenssit voidaan jakaa kuuteen osaamisalueeseen: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisaosaaminen (Viinamäki 2010, 15).

Sosionomin (AMK) eettinen osaaminen pitää sisällään sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja niihin sitoutumisen sekä eettisen reflektion. Yksilön huomioiminen yksilönä ja kyky toimia arvostitilanteissa on osa sosionomin (AMK) eettistä osaamista. Tähän osaamiseen kuuluu myös tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen ja huono-osaisuuden ehkäiseminen niin yhteiskunnan kuin yhteisön ja yksilön näkökulmasta (Viinamäki 2010, 16–17).

Sosionomin (AMK) asiakastyön osaaminen koostuu oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa tunnistamisesta ja niiden merkityksestä asiakastyöskentelyssään. Osa asiakastyön osaamista on asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutuksen- sekä yhteistyösuhteen luomista, asiakkaan tarpeiden ja voimavarojen ymmärtämisestä sekä yksilön kasvun ja kehityksen vahvistamista. Osa osaamisesta tulee myös asiakastyön työorientaatioiden ja työmenetelmien soveltamisesta ja arvioimisesta, tavoitteellisen tuen ja ohjaamisen antamisesta sekä asiakasprosessin eri vaiheiden arvioinnista ja kuvaamisesta sekä työn kehittämisestä niiden pohjalta. (Viinamäki 2010, 17–18.)

Sosionomin (AMK) palvelujärjestelmäosaaminen pohjautuu hyvinvointia ja turvallisuutta tukevien palvelujärjestelmien niihin liittyvän juridisen säädöspohjan tuntemiseen sekä hyvinvointipalveluiden muutoksien ennakointiin ja jäsentelyyn. Palveluiden tuottaminen ja kehittämiseen osallistuminen, palvelutarpeiden arviointi sekä palveluohjauksen ja ennalta ehkäisevän työn lähtökohtien ja menetelmien hallinta, moniammatillisessa työryhmässä asiantuntijan roolissa toimiminen sekä asiakkaan tukiverkostojen toiminnan edistäminen ovat myös osa palvelujärjestelmäosaamista. (Viinamäki 19–20.)

Sosionomin (AMK) kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen perustuu epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tuottavien rakenteiden ja prosessien analysointiin niin alueellisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla sekä yhteisösosiaalityön, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja viestinnän keinojen hyödyntämiseen. Yksilöiden osallisuuden tukeminen ja vaikuttamistyöhön osallistuminen yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa nähdään myös osana kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. (Viinamäki 19–20.)

Sosionomin (AMK) tutkimukselliseen kehittämisosaamiseen sisältyy työote, joka on reflektiivinen, tutkiva ja kehittävä. Tutkimuksellinen osaaminen, joka on myös käytäntöpainotteista, kuin myös sosiaalialan kehittämishankkeiden suunnittelu, arviointi ja raportointi nähdään myös tutkimuksellisena kehittämisosaamisena (Viinamäki 2010, 21). Sosionomin (AMK) johtamisosaaminen rakentuu talous- ja henkilöhallinnon peruseräperiaatteiden tuntemisesta sekä työyhteisön lähiesimiehenä toimimisesta. Sosiaalialan osaamisen, työyhteisöjen ja palveluprosessien kehittämisestä, eri toimintaympäristöissä tehtävistä päätöksistä sekä itsenäisenä yrittäjänä toimimisen perusedellytyksistä koostuva

osaaminen kuuluu myös sosionomin (AMK) johtajaosaamiseen. (Viinamäki 2010, 21–22).

3.2.1 Kuoleman käsittely Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomiopinnoissa

Tällä hetkellä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomiopintokokonaisuudessa ei ole opintojaksoa, jolla käsiteltäisiin kuolemaa ja sen synnyttämän surun kohtaamista sosiaaliolla. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen päivätoteutuksen opetussuunnitelma vuodelle 2018–2019 sisältää useamman opintojakson, jossa olisi kuitenkin mahdollista käsitellä aihetta. Näitä ovat mm. ammatillinen kasvu, lastensuojelu, mielenterveys-työ, päihdetyö sekä seniori- ja vanhustyö. Kyseiset kurssit sisältyvät tutkinnon ydinosaamiseen, joten opiskelijoiden saavutettavuus olisi suuri. Lisäksi täydentävän osaamisen opintojaksovalikoimasta löytyy mm. kriisi- ja katastrofityö sekä lapsi- ja perhekohtainen työ lastensuojelussa -opintojaksot, joihin aiheen käsittely voisi soveltua. (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Opinto-opas s.a.).

3.3 Kuolema

Kuoleman määrittäminen on aiemmin ollut helpompaa, sillä aivokuolemaa seurasi automaattisesti sydänkuolema ja sydänkuolemaa aivokuolema (Jylhäkangas 2009, 313). Nykyään, vaikka suurin osa aivoista olisi tuhoutunut, voidaan verenkiertoa ja hengitystä ylläpitää. Lääketieteen edistymisen johdosta elämän ja kuoleman rajapinta on hämärtynyt. Ihminen määritellään nykyänsityksen mukaan kuolleeksi, kun ihmisen aivotoiminta on pysyvästi ja peruuttamattomasti loppunut. (Grönlund & Huhtinen 2011, 37.) Myös laki määrittää ihmisen kuolleeksi, kun hänen aivotoimintansa on loppunut (Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä 2.2.2001/101). On olemassa myös niin kutsuttuja kuolemanmerkkejä, joiden perusteella kuolema voidaan todeta. Ensisijaisia kuolemanmerkkejä ovat sydämen pysähtyminen, hengityksen loppuminen, lihasten veltostuminen, kudossjälenteyden väheneminen, refleksien puuttuminen ja reagoimattomuus. Toissijaisina kuolemanmerkeinä pidetään muutaman tunnin päästä kuolemasta ilmestyviä merkkejä kuten lautumat, kuolonkankeus, ruumiinlämmön lasku, kuivuminen ja alkava mätäneminen. (Nienstedt ym. 2002, 598.)

Toisenlainen näkökulma kuolemaan on se, että ihminen on paitsi biologinen, myös sosiaalinen olento. Tästä näkökulmasta katsoen kuolema on muutakin kuin fyysistä, se lopettaa yksilön toiminnan ja vaikutusvallan yhteisössä. (Koski 2014, 107.) Kuolema voidaan nähdä yhteisöllisenä tapahtumana, jolloin sen merkitys ja yhteys on yhteisöllinen. Yhteisö käsittelee kuoleman välityksellä omaa rajallisuuttaan ja arvioi omia mahdollisuuksiaan selviytymiseen menetyksestä riippumatta. (Lindqvist 2006, 294.)

Tässä opinnäytetyössä keskitytään asiakkaiden menetykseen ja sen tuomien tunteiden käsittelemiseen. Työntekijän kohdatessa kuolemaa kohtaa hän myös yhteisön ja kulttuurin kannalta merkittäviä asioita. Päätöksillä, jotka tehdään koskien kuolevaa asiakasta, on yhteisöllisiä seurauksia ja koskettavat luopumisprosessin välityksellä monia ihmisiä. Erinäiset hoitojärjestelmät, -traditiot ja -filosofiat ovat syntyneet ihmisarvoa korostavasta kuolevan asiakkaan hoidon ytimestä. Selkeä ammatillisuus, objektiivisuus ja toimintakyky ovat ominaisuuksia, joita ammattilainen tarvitsee herkkyyden, pehmeiden ja eläytymiskuvun lisäksi kuolemaa kohdatessaan. Ammattilaisen olisi hyvä tuntea oma roolinsa ja taitoa kohdata kuolemaa seuraavat vasteet rauhassa, arvokkaasti ja ammattitaidolla. (Lindqvist 2006, 294.)

On yleistä, että asiakkaan tai tämän omaisen hätä ja suru muistuttaa ammattilaista hänen omista suruistaan, jopa niistä joita ammattilainen on jo työstänyt. On haastavaa erottaa oma ammatillinen rooli näissä tilanteissa, sillä ammattilainen ei ole vain sivullinen, vaan keskeisesti tekemisissä asiakkaan kuoleman ja heidän omaistensa surun kanssa. Ammattilainen herkistyykin helposti haavoittuvuudelle ja omalla surulle. Kuolema sisältää aina arvokysymyksiä ja ammattilainen kohtaakin usein itsensä kannalta tärkeiden elämänkysymysten äärelle. (Lindqvist 2006, 294, 299).

3.4 Suru

Yleisesti ottaen surua pidetään kielteisenä tunteena. Surun seuraukset voidaan kuitenkin nähdä myös positiivisesti: uusien ulottuvuuksien löytyminen ja kypsyminen. (Laakso 2000, 22.) Soili Poijula (2005, 18) luonnehtii surua voimakkaaksi ja pitkäkestoiseksi mielihahan tunteeksi, joka syntyy menetyksien,

jonkin muun ikävän tapahtuman tai epämieluisen olotilan seurauksena. Koska suru on aina kokemus, joka koetaan yksilöllisesti, ovat surevien reaktiot ja niiden kesto hyvin vaihtelevia yksilöstä toiseen. Edith Buglassin (2010, 44–47) jakaa Poijulan näkemyksen siitä, että suru on yksilöllistä. Hänen mukaansa suruun vaikuttavat monet tekijät aina surevan persoonasta kulttuuriin, uskonnosta ihmissuhteisiin ja siihen, miten kuolema on tapahtunut.

Pojjula (2005, 31–37, 46–48) jatkaa, että masentunut mieliala, huonontunut keskittymiskyky, kiinnostuksen ja motivaation vähentyminen, vaikeudet unensaannissa ja -laadussa, rajoittuneisuus tunteissa, muutokset ruokahalussa sekä itkuherkkyys voivat kuulua suruun. Poijula nostaa esille myös niin sanotun uuden surukäsityksen, jossa painotetaan ihmissuhteen jatkumista kuoleman jälkeenkin, jolloin surija säilyttää jatkuvan kiintymyssiteen kuolleeseen ja jolloin suhde muuttuu konkreettisesta yhdessäolosta mielikuvitustason suhteeksi. Nykyisessä kiire-yhteiskunnassa surevan saattaa olla vaikea löytää aikaa surulleen, sillä suruajalle on aina asetettu tiettyjä oletuksia sen kestosta ja välttämättömyydestä. Tästä saattaa seurata surun välttelemistä ja pakeneamista, josta taas voi seurata surun patoamista ja liian varhaista suremisen lopettamista.

Tutkimuskirjallisuudessa käytetään surusta ja suremisesta osittain päällekkäisiä, englannin kielisiä, termejä, joita on hankala kielten erojen vuoksi kääntää suoraan suomeksi. Nämä termit ovat loss, grief, mournin, bereaved ja bereavement. Loss, eli menetyksen tunne, yhdistetään yleensä kuolemaan. Grief, eli suru, on tunnereaktio, joka syntyy menetyksestä. Tätä määriteltäessä käyttäen kaikenlainen menetyksen tunne ja suru liittyy likeisesti arkipäivään. (Goldsworthy 2005, 167–168.) Mourning, eli sureminen, on surun aktiivista ilmaisua: se osa henkilökohtaista surua, joka näkyy ulospäin. Bereavement, eli traumaattinen suru, nähdään sinä aikana, joka tulee henkilökohtaisen menetyksen jälkeen. Tällöin yksilö pääsee tuntemaan ja ilmaisemaan suruaan. Tämä aika saatetaan kokoa depression muotona, mutta ajan kanssa tällainen syvä suru usein lieventyy. (Buglass 2010, 44.) Poijun sekä Buglassin näkökulmaa tukien bereaved, eli sureva, voi ilmaista suruaan monin erilaisin oirein. Lisäksi suruun voidaan yhdistää termi disorientation, jolla tarkoitetaan epätoivoa ja sekavuutta ja joka kuvaa surun negatiivisia merkkejä. (Kaunonen 2000, 60.)

3.4.1 Surun vaiheet

Suru on yksilöllistä, kuin myös sen kesto ja eteneminen. On kuitenkin mahdollista huomata surun etenemisessä tiettyjä vaiheita. Nämä vaiheet voivat ilmetä limittäin tai samanaikaisesti. Sokkivaiheessa kuolemaa ei saata uskoa todeksi: olo saattaa tuntua hajanaiselta ja epätodelliselta. (Mielenterveysseura s.a.). Sokkivaiheen kesto on yleensä lyhyt, alle vuorokauden. Tässä surun vaiheessa päätöksentekokyky saattaa heiketä ja muut saattavat joutua tekemään päätökset surevan puolesta. (Saari 2000, 42–47, 49). Vavahduttava tieto saattaa saada aikaan lamaannuksen tai hyvin voimakkaan reagoinnin. Sokkivaihe on mielen tapa suojautua, jos kaikkea ei pysty sisäistämään kerralla. (Mielenterveysseura s.a.).

Tapahtuman todellisuus alkaa valjeta reaktiovaiheessa. Voi olla, että tapahtumaa nähdään tarpeelliseksi kerrata yhä uudestaan. Tällä tavoin voi tuntua, että tilanne olisi jollakin asteella hallittavissa. (Mielenterveysseura s.a.). Reaktiovaihe kestää keskimäärin muutamia kuukausia. Reaktiovaiheen pystyy siirtämään muutamalla päivällä, jos huomion saa kiinnitettyä johonkin tehtävään, joka vaatii kokonaisvaltaisen huomion. (Saari 2000, 59–60). Tässä vaiheessa suru ei myöskään välttämättä näy ulospäin ja sureva saattaakin keskittyä käytännön asioiden hoitamiseen (Mielenterveysseura s.a.).

Menetyksen läpikäyminen tapahtuu käsittelyvaiheessa (Mielenterveysseura s.a.). Tämä vaihe saattaa pitää sisällään muisti- ja keskittymisvaikeuksia, sillä suruun liittyvät asiat täyttävät usein mielen (Saari 2000, 63–64). Ikävän ja kaipuun lisäksi suru saattaa näkyä myös vihana, katkeruutena ja pelkona. Sureminen itsessään on tunteiden kohtaamista sekä niiden käsittelyä ja se voi muistuttaa aiemmista vastoinkäymisistä ja menetyksistä. Näitä surun tuomia muistoja on myös lupa surra uuden surun yhteydessä. (Mielenterveysseura, s.a.). Tähän vaiheeseen saattaa sisältyä myös halua olla yksin. Käsittelyvaihe voi kestää muutamasta kuukaudesta vuoteen. (Saari 2000, 63–64).

Uusi tasapaino alkaa vähitellen näkyä sopeutumisvaiheessa (Mielenterveysseura s.a.). Luopuminen on raskasta ja välillä saattaa olla vaikeaa päästää irti surusta (Saari 2000, 67). Menetys muuttuu ajan kuluessa surutyön avulla

muistoksi. Sureva voi suunnata aikaisemmin suremiseen käyttämänsä voimavarat toisaalle. (Mielenterveysseura s.a.). Konkreettisesti vaihe näkyy esimerkiksi kuolleen tavaroiden laittamisena pois (Saari 2000, 67). On kuitenkin varsin yleistä, että suru palaa mieleen vielä vuosienkin jälkeen, esimerkiksi tapahtuman vuosipäivänä. (Mielenterveysseura s.a.).

3.5 Ammatillinen kasvu

Pekka Ruohotie (2005, 9) kuvaa ammatillista kasvua prosessiksi, jossa tapahtuu kehitystä taidoissa, tiedoissa, mielikuvissa, uskomuksissa ja havainnoissa. Kehityksen ansiosta tapahtuu myös uudelleen muotoutumista. Leena Aarto-Pesosen (2013, 79–83) näkemyksen mukaan ammatillinen kasvu ei kuvasta pelkästään kehittymistä työntekijänä tai ammatin edustajana vaan se kattaa koko yksilön oman henkilökohtaisen kehitys- ja kasvuprosessin. Ammatillinen kasvu koostuu siis asiantuntijuuden kehittymisen lisäksi yksilön kokonaisvaltaisesta kasvusta. Ilmari Rostila (2001, 48) tukee Aarto-Pesosen näkemystä toteamalla, että varsinkin sosiaalialalla työntekijät ovat läsnä ammatillisen minän lisäksi myös aina ihmisenä itsenään, jolloin onkin hyvä nähdä ammatillinen kasvu juuri yksilöön kokonaisvaltaisesti vaikuttavana prosessina.

Mäkinen ym. (2009, 33) kuvaa ammatillista kasvua psyykkis-emotionaaliseksi kasvuksi, jolla saavutetaan laajempi ammatillisuus. Kasvussa yksilön hankkimat uudet tiedot ja taidot muodostuvat vanhojen tietojen ja taitojen kanssa osaksi yksilön toimintaa ja ajattelua. Ammatillinen kasvu nähdään usein suoraviivaisena prosessina, mutta se sisältää myös vaiheita, jolloin prosessi on pysähdyksissä. Nämä pysähdykset ovat tärkeitä, sillä silloin aiemmin saatu tieto prosessoituu ja muuttuu osaksi yksilön toimintaa. Kehittyminen ihmisenä, yli henkinen-, psyykkinen- ja maailmankatsomuksellinen kehitys ja muutos ovat myös olennaisia osia ammatillisessa kasvussa.

Elina Ora-Hyytiäinen (2004, 29) mukaan ammatillinen kasvu on jaettavissa kolmeen vaiheeseen: ammatin valinta, ammattiin kasvaminen ja ammatissa kehittyminen. Jo ennen opintojen alkamista opiskelijan ammatillinen kehitys alkaa, sillä ammatinvalintavaiheessa yksilö arvioi omaa soveltuvuuttaan alalle ja alan hyviä ja huonoja puolia. Yksilön elämäkatsomus, arvot ja ihmiskäsitys

vaikuttavat yleensä yksilön ammatinvalintaan. Varmuutta valintaan on voinut tulla aiemmista työkokemuksista tai opinnoista. (Mt. 2004, 29.)

Opintojen aikana opiskelija tutustaa alan yleisiin käytänteisiin ja alan teoriaan sekä kerää itselleen tietoa, jota hyödyntää tulevassa ammatissaan. Tämä mahdollistaa sen, että ammattiin kasvaminen jatkuu. Opintojen aikana ja niiden avulla opiskelijan ammatti-identiteetti kehittyy ja hänelle viriää käsite siitä, millainen hän ammattilaisena haluaisi olla. Kasvua ammatissa tulee opiskelijan tekemät käytännön harjoittelut, jossa opiskelija kokeilee omia kykyjään ammattilaisena. (Ora-Hyytiäinen 2004, 29.)

Opintojen aikana opiskelija muodostaa ja luo pohjaa omalle ammatillisuudelleen. Vaikka opiskelija kerääkin opintojen aikana tarpeellisia tietoja, taitoja ja osaamista, ammatillinen kehitys jatkaa opiskelijan valmistuttua ja siirtyessä työelämään. Kun ammattilainen ymmärtää omaa toimintaansa, hän pääsee työelämässä kehittämään omaa ammatillista osaamistaan uusien työmenetelmien ja käytänteiden parissa. (Ora-Hyytiäinen 2004, 30.)

3.6 Kehitystehtävään liittyvä kirjallisuus

Laajojen etsintöjen jälkeen tulin siihen tulokseen, että kuoleman ja surun kohtaamisesta ammattilaisen, tässä tapauksessa sosionomin, näkökulmasta on hyvin vähän. Päädyin opinnäytetyössäni käyttämään soveltavasti hyödykseni muiden ammattikuntien, kuten sairaanhoidon ammattilaisten, kirjallisuutta aiheesta. Sosiaali- ja terveysala kulkevat tänä päivänä entistä enemmän käsi kädessä ja näin ollen koen, että kirjallisuudessa loikkaus hoitoalasta sosiaalialaan ei ole ylitsepääsemättömän suuri. Perehdyttyäni hoitoalan kirjallisuuteen syvemmin, tulin siihen tulokseen, että hoitoalan kirjallisuudessaan huomio kohdentuu kuolevan asiakkaan ja hänen omaisensa kohtaamiseen ja jättää itse työntekijän tunteidenkäsittelyn ja työssäjaksamisen taka-alalle. Tämä on toki ymmärrettävää, sillä on tärkeää pystyä antamaan kuolevalle potilaalle mahdollisimman paras hoitokokemus, johon näillä hoitoon keskittyvillä kirjoilla pyritään. Mielestäni olisi tärkeää huomioida työntekijöiden työhyvinvointi myös asiakastyön laadun kannalta.

Kirjassa ”Sairaanhoitaja ja kuolevan hoito” kappaleessa ”Tunteet ja kokemukset kuolevan hoidossa” keskitytään pitkälti niihin tunteisiin, joita voi syntyä, jos tuntee epäonnistuneensa hoitotyössään. Kirjassa puhutaan myös siitä, miten kuoleman kohtaaminen kasvattaa, miten työntekijän ja potilaan yhteinen kokemus kuolevaisuudesta luo läheisyyttä työntekijän ja potilaan välille ja siitä, miten työ voi olla raskasta. (Grönlund ym. 2008, 101–102.) Kirja keskittyy kuitenkin selvästi enemmän kuolevan asiakkaan tunteiden kohtaamiseen, kuin työntekijän omiin tunteisiin.

Muutamista kirjoissa työntekijän jaksaminen ja hyvinvointi otetaan sivuavasti huomioon. Kaija Sailo (1992, 70) nostaa esiin kirjassaan ”Kuolevan potilaan hoito” sen, että menettäminen ja suru kuuluvat kuolemaan. Hän korostaa, että se miten työntekijä sopeutuu kuolemaan ja sen synnyttämään suruun, on hyvin henkilökohtaista ja tämä vaikuttaa osaltaan siihen, miten työntekijä jaksaa työssään. Toisena esimerkkinä nostan kirjan ”Saattohoito – haaste moniammatillisella yhteistyöllä” (2004, 187), sillä kyseisessä kirjassa puhutaan paljon työnohjuksesta ja sen merkityksestä työssä jaksamiseen sekä työstä elpymiseen. Kirja nostaa esille myös sen, että ammatillisessa opetuksessa ei oteta suuresti huomioon työstä elpymistä, vaan käytännössä oletetaan jokaisen löytävän omiin arvoihinsa sopivan tavan, jolla jaksaa työssään.

Surusta ja surutyöstä ylipäättään on saatavilla kirjallisuutta, tosin suurin osa tästä on suunnattu omaisille tai vapaaehtoistyötekeville. Eläkeliiton (2010, 19) julkaisussa ”Läsnä ja lähellä – Opas kuolemaa ja surua kohtaaville vapaaehtoisille” käsitellään hyvin kattavasti sitä, miten auttajan omien tunteiden tunnistaminen ja tiedostaminen ennen auttamistilanteeseen menoa edesauttaa sekä autettavaa, heidän läheisiään, että itse auttajaa. Vaikka julkaisussa tehdäänkin selvä ero ammattiauttajan sekä vapaaehtoisen välille, voi näitä samoja periaatteita soveltaa myös ammattiauttajan työprosessiin. Heikkinen ym. (2004, 189) kirjoittavat myös siitä, miten tunnekuormittuminen on kuolemaa kohtaavassa työssä keskeinen jaksamista uhkaava tekijä. Siksi heidän mukaansa onkin hyvä keskittyä alan työnohjauksessa tunteiden tiedostamiseen ja tunnistamiseen.

Valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan julkaisussa ”Kuolemaan liittyvät eettiset kysymykset terveydenhuollossa” todetaan, etteivät työntekijät ole vain sivullisia, kun ovat tekemisissä kuoleman ja omaisten surun kanssa. Työntekijät altistuvat itsekkin usealla tavalla väsymykselle, avuttomuudelle, haavoittuvuudelle sekä voivat kokoa itse myös surua. Julkaisun mukaan onkin erittäin tärkeää, että työntekijöille tarjotaan mahdollisuus tarvitsemaansa tukeen: työnohjaus, riittävä lepo yms. (Heikkilä ym. 2004, 24). Tässäkin julkaisussa nostettiin siis työnohjaus ja omien tunteiden tiedostaminen vahvasti esille. Opetusmateriaalini tarkoitus on toimia ammatillisen kasvun työvälineenä, joka taas voidaan nähdä eräänlaisena valmistelevana työnohjausena sosionomiopiskelijoille. Opinnäytetyön tarkoituksena olikin luoda opimisympäristö, jossa opiskelijat pääsevät tutkimaan omia käsityksiään kuolemasta ja sen synnyttämistä tunteista jo ennen varsinaista kuoleman kohtaamista työelämässä.

Englanninkielistä lähdekirjallisuutta aiheesta kuoleman kohtaaminen sosiaali-alla löytyy jonkin verran. Susan Matzke (2014, i) kirjoittaa asiakkaan kuoleman vaikuttavan ammattilaiseen monella tapaa: stressi, myötätuntuupumus sekä työuupumus. Näiden kuoleman kohtaamisen oireiden vuoksi vaihtuvuus työpaikoilla saattaa olla suhteellisen suuri. Hänenkin mukaansa työnohjaus ja omasta työhyvinvoinnista huolehtiminen ovat avainasemassa mitä tulee kuoleman ja sen synnyttämän surun kohtaamiseen sosiaali-alla. Amy Fulton (2012) on kirjoittanut avoimen kirjeen sosiaalityönopiskelijoille aiheesta ”Asiakkaan kuoleman kohtaaminen”. Kirjeessään hän rohkaisee opiskelijoita reflektoidaan ajatusta ”hyvästä kuolemasta”. Hyvällä kuolemalla tarkoitetaan tässä tapauksessa asiakkaan määräämisoikeutta omaan kehoonsa ja kuolemaansa sekä kannattelee ajatusta kuolemasta kunnialla, rauhassa, valmiina ja hyväksyvänä. Hänen mukaansa on ammattilaisen velvollisuus vastata asiakkaan kuolemaan ammattitaidolla ja itsevarmuudella.

4 TUOTOKSEEN PAINOTTUVAN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tuotokseen painottuva opinnäytetyö

Tämä opinnäytetyö on tuotokseen (opetusmateriaali) painottuva opinnäytetyö. Tuotokseen painottuva opinnäytetyö on vaihtoehto kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen tutkimukseen pohjautuvalle opinnäytetyölle (Vilkka & Airaksinen 2004, 9). Opinnäytetyö, joka painottuu tuotokseen, on usein kaksiosainen: toiminnallinen osuus (eli tuotos) ja kirjallinen opinnäytetyöraportti. Jälkimmäisessä dokumentoidaan ja samalla arvioidaan opinnäytetyöprosessi. Teoreettinen lähtökohta on keskeinen osa opinnäytetyötä, joka painottuu tuotokseen, sillä syntyvän tuotoksen tulisi aina pohjata tutkittuun tietoon ja tiedon tuntemukseen. (Virtuaali ammattikorkeakoulu s.a.) Pääpiirteisesti tuotokseen painottuvan opinnäytetyön tavoitteena on toiminnan ohjeistaminen ja opastaminen käytännössä sekä sen perusteltu rationalisoiminen. Yleisimmin, kuten omallakin kohdallani, tavoitteena on tuottaa ohjeistus tietylle kohderyhmälle. (Vilkka & Airaksinen 2004, 9.) Tässä opinnäytetyössä tuotoksen kohderyhmä on Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat.

Ammattikorkeakoulututkintoon kuuluu, että valmistunut opiskelija olisi tarpeeksi osaava toimimaan oman alansa asiantuntijana. Tähän liittyy tietämys tutkimus- ja kehittämistyön perusteista. Kun asiantuntijuus otetaan huomioon, hyvät lähtökohdat opinnäytetyölle olisivat, että se on työelämästä lähtöisin sekä käytännönläheinen. Sen tulisi myös sisältää jos ei suorastaan tutkimusta, niin olla asenteeltaan ainakin tutkimuksellinen. Kokonaisuutena opinnäytetyön tulisi osoittaa opiskelijan hallitsevan oman alansa mukaiset tiedot ja taidot. (Vilkka & Airaksinen 2004, 10.) Työni idea ei tullut työelämästä, mutta esitettyäni ideani työelämäkumppanilleni, muokkasimme sen yhdessä heidän tarpeisiinsa sopivaksi.

Tuotokseen painottuvassa opinnäytetyössä tuotoksen ja raporttiosuuden tulisi muodostaa yhtenäinen kokonaisuus, jossa osuudet ovat yhteensopivia ja tasapainossa (Mattila ym.2006, 92). Opinnäytetyö, joka perustuu tuotokseen, yhdistää toiminnallisuuden, teoreettisuuden, tutkimuksellisuuden sekä raportoinnin (Vilkka & Airaksinen 2004, 9-11). Tutkimuksellisuus näkyy tuotokseen painottuvassa opinnäytetyössä siinä, että teoreettisen lähtökohdan valinta on

ollut perusteltu, ratkaisut, joita opinnäytetyöprosessin aikana on tehty, ovat perusteltu sekä siinä, onko opinnäytetyöntekijä arvioinut omaa tekemistään ja kirjoittamistaan kriittisesti (Virtuaali ammattikorkeakoulu s.a.).

4.2 Tuotekehitys

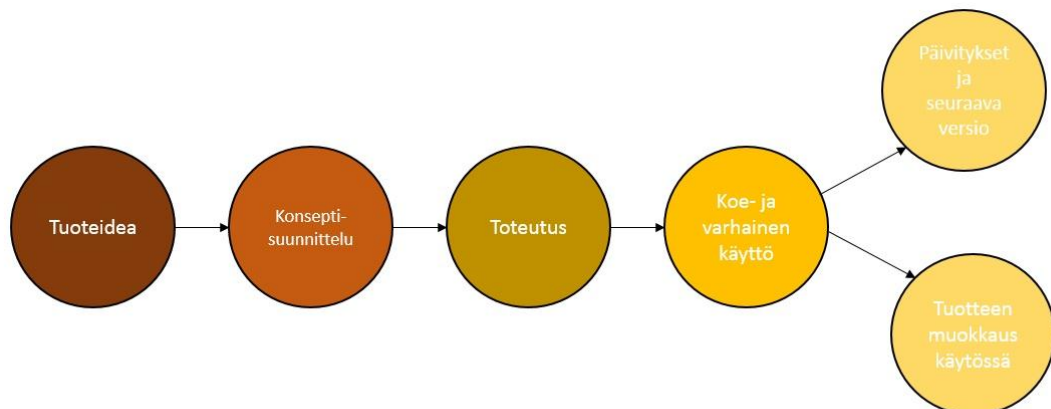
Tässä opinnäytetyössä käytetään soveltaen tuotteen työstämisessä teoreettisena pohjana tuotekehitys- ja tuotteistamiskirjallisuutta. Kun puhutaan tuotekehityksestä, tarkoitetaan joko uusien tai jo olemassa olevien tuotteiden kehittämistä (Jokinen 2001, 14). Tuotekehitystä on myös jo ennestään olemassa olevien palveluiden ja tuotteiden kehittäminen uuteen muotoon tai niiden parantaminen (Rissanen 2002, 182). Tuotekehitysprosessissa tuote voi olla mm. konkreettinen tuote tai tarjottava palvelu. Prosessin avulla pyritään kehittämään yhä parempia sekä käyttökelpoisempia tuotteita kuluttajille ja jatkuva kehitys myös ylläpitää yritysten ja tuotteiden kilpailukykyä. (Jokinen 2001, 14.) Pohjimmaisena tarkoituksena tuotekehityksessä on etsiä, tuottaa, valita ja kehittää uusia tuotteita samalla karsien pois vanhempia tuotteita, jotka ovat jo menettäneet markkinarakonsa. Kuitenkin vasta tuotekehitysvaiheessa nähdään, tuleeko itse keksitystä tai muualta saadusta ideasta kaupallisesti ja teknisesti toteutettavissa oleva palvelu tai tuote. (Bergström & Leppänen 2009, 174–175.)

Sampsa Hyysalo (2009, 55–60) kuvaa tuotekehitystä kirjassaan ”Käyttäjät tuotekehityksessä. Tieto, tutkimus, menetelmät” monitahoiseksi ja -polviseksi. Eri suunnitteluprosessit voivat erota toisistaan, mutta on kuitenkin nähtävissä myös yleisiä piirteitä ja säännönmukaisuuksia. Yleisesti ottaen tuotekehitys pohjaa aiempaan tietoon ja tuotteisiin ja viriää tuoteideoista ja konseptisuunnittelusta. On yleistä, että tuotetta testataan kehitysprosessin aikana, jota aion itsekin prosessin aikana tehdä. Tuotteen kehittäminen ei kuitenkaan lopu valmiiseen, käyttöön otettuun tuotteeseen, vaan tuotekehitys jatkuu käytännössä myös tuotteen valmistumisen jälkeen. Joissain tapauksissa tuotekehittäjät sekä käyttäjät parantelevat tuotetta tahoillansa tai yhteistyössä, mutta oma osallisuuteni tuotekehitykseen päättyy valmiiseen tuotteeseen. Toivon kuitenkin, että tuotteeni kehittyy käytössä ja siihen kertyy niin paljon laajennuksia, että pääsee syntymään Hyysalon kuvaama uuden tuotesukupolven tai uuden tuotteen suunnittelu.

Uudet tuotteet, jotka syntyvät tuotekehityksessä, voidaan jakaa alkuperäisiin tuotteisiin, muunneltuihin ja paranneltuihin tuotteisiin sekä uusiin tuotemerkkeihin. Suurin osa uusista tuotteista ei ole aidosti aivan uusia tuotteita, vaan muunnelmia tai parannelmia jo vanhoista tuotteista tai ideoista. (Kotler 1990, 373 - 374.)

4.3 Tuotekehityksen vaiheet

Tuotekehitysprojektin vaiheista ei ole eri kirjoittajien kesken päästy yhtenäiseen näkemykseen, sillä tuotekehitysprosessit voivat erota toisistaan huomattavasti. Hyysalo (2009, 60) jakaa kuitenkin kirjassaan alla olevan kuvion (kuva 2), johon hän on koonnut yleisimmät tuotekehitysprosesseissa näkyvät vaiheet. Hyysalon lisäksi mm. Bergström ja Leppänen (2009, 211) ovat kirjassaan ”Yrityksen asiakasmarkkinointi” jakaneet tuotekehitysprosessin karkeasti neljään vaiheeseen: ideointi ja arviointi, kehittäminen ja testaus, tuotteistaminen ja lanseerauksen valmistelu sekä lanseeraus. Heidän mukaansa näitä vaiheita voi suorittaa limittäin ja samaan aikaan, sillä onhan tuotekehitys usein jatkuvaa toimintaa, mutta prosessissa on kuitenkin oltava selkeästi nähtävä linjaus ideasta valmiiseen tuotteeseen.

Kuva 2. Tuotekehitysprosessi (Hyysalo 2009, 60)

Tapio Rissanen (2002, 187–189) jakaa tuotekehitysprojektin seitsemään vaiheeseen. Hänen luokittelunsa mukaan ensimmäisessä vaiheessa hankitaan, arvioidaan ja valitaan eri lähteistä (asiakaspalautteet, kilpailijoiden toiminta..)

ideoita. Jokainen kummunnut idea olisi hyvä kirjoittaa ylös, sillä niihin saattaa palata myöhemmällä ajankohdalla uudestaan. Toisessa vaiheessa täsmennetään valitun idean tavoitteet: aikataulu, tekniikka, resurssit sekä markkinat ja muut tekijät. Varsinainen tuotekehitysprojekti alkaa tässä vaiheessa ja ideasta lähdetään kehittämään varsinaista palvelua tai tuotetta. Kolmannessa vaiheessa tehdään esisuunnittelu: yksityiskohtainen ja tarkka suunnitelma, jonka perusteella tehdään päätös siitä, onko palvelun tai tuotteen jatkojalostus kannattavaa. Kolmanteen vaiheeseen kuuluu myös aikataulujen, budjetin lukkoon sekä teknisen tuotannon ja markkinoinnin suunnittelu alkaa. Neljännessä vaiheessa tarkennetaan palvelun tai tuotteen suunnitelmia ja päätetään, tuotetaanko prototyyppi. Vaiheeseen kuuluu myös valmistusprosessin tutkiminen, resurssien kartoittaminen ja markkinointisuunnitelmien tekeminen. Prototyypin tai demon valmistus ja testaus katsotaan tuotekehitysprojektin viidenneksi vaiheeksi.

Kaikista tuotekehitysprojektin vaiheista Rissanen (2002, 188) nostaa kriittisimpänä esiin kuudennen vaiheen, jossa päätetään siitä, tuodaanko palvelu tai tuote markkinoille. Kun tämä vaihe on suoritettu, on yhä vaikeampi perääntyä. Siksi Rissanen (2002, 188) korostaakin, että tätä vaihetta on harkittava erityisen tarkkaan ottaen huomioon markkinatilanne ja palvelun tai tuotteen realistiset odotukset. Se, että tuotekehitykseen on käytetty resursseja, ei pitäisi olla ainoa syy, miksi palvelu tai tuote tuodaan markkinoille. Menestysarvio on projektin seitsemäs ja viimeinen vaihe. Tähän vaiheeseen päästään, kun palvelu tai tuote on ollut jonkin aikaa markkinoilla ja siitä tehdään menestysarvio. Tuloksiksi saadun palautteen perusteella tuotekehitys saattaa jatkua uudella seitsemän vaiheen kierroksella. Tässä opinnäytetyössä sovellettiin Sampsa Hyysalon (kuva 2) mallia tuotteen kehittämiseen.

4.4 Opinnäytetyön kohderyhmä

Tuotos, joka syntyy kehittämistyön seurauksena, tehdään aina jollekin tai jonkin käytettäväksi. Tavoitteena onkin selkeyttää toimintaa kehitystyön seurauksena. (Vilka & Airaksinen 2004, 38.) Tuotoksen, joka syntyy opinnäytetyöprosessissa, voidaankin odottaa olevan informatiivinen, selkeä, johdonmukainen ja houkutteleva. Tuotteen tulisi myös ottaa huomioon kohderyhmä, jolle tuote on suunnattu, ja pyrkiä siihen, että se on käytettävä ja asiasisällöltään

sopiva sekä puhuttelee juuri sille valittua kohderyhmää. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 53.)

Opinnäytetyön kohderyhmä on sekä sosiaalialan opiskelijat Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa, että opettajat, joille tuottamani materiaali tulee käyttöön. Keskityin opinnäytetyössäni pitkälti sosionomiopiskelijoiden (AMK) ammatilliseen kasvuun ja siihen, miten heitä voidaan valmistaa kohtaamaan kuolemaa ja siitä syntyvää surua tulevassa ammatissaan. Otin kuitenkin työssäni huomioon myös opettajat, sillä halusin luoda materiaalin, jonka käyttö olisi luontevaa ja jonka avulla opettajien olisi helppo avata keskustelua sosionomiopiskelijoiden (AMK) kanssa niinkin arasta aiheesta kuin kuolema ja siitä syntyvä suru.

4.5 Opinnäytetyön käytännön toteutus

4.5.1 Opetusmateriaalin kehitys

Lähdin luomaan omaa tuotettani, eli opetusmateriaalia, tuotekehitysprosessin vaiheiden mukaisesti. Raaka idea tuotteesta oli kehittynyt minulle jo opintojen alkuvaiheessa, joten minun oli helppo siirtyä ensimmäisestä vaiheesta toiseen vaiheeseen, joka Sampsa Hyysalon (2009, 60) mukaan on konseptisuunnittelu. Konseptisuunnittelun vaiheessa vertailin sosionomin (AMK) aiempia opintokokonaisuuksia ja tehtäväkokonaisuuksia ja pyrin niitä hyödyntäen pohtimaan, millaisista tehtävistä sosionomi (AMK) -opiskelijat hyötyisivät omassa ammatillisessa kasvussaan. Tämän lisäksi otin Leena Mäkisen (2011, 5-6) kehittämishankkeessaan nostamat havainnot ammatillisen kasvun ohjauksesta huomioon. Hänen mukaansa suunnitelmavaiheessa olisi hyvä konkretisoida ammatillinen kasvu laatimalla sille tavoitteita ja päämääriä. Ammatillisen kasvun tulisi olla suunnitelmallista ja tavoitteellista. Tulisi myös tunnustaa aiemmin hankittu osaaminen osana ammatillisen kasvun prosessia, sillä se ei tapahtu kuin tyhjiössä, muusta opiskelusta erillisenä osana.

Toteutusvaiheessa loin yhden opintokokonaisuuden, johon sisällytin kolme erilaista tehtävää (liite 1). Olen kuvassa 3 avannut näiden tehtävien sisältöjä ja tavoitteita.

	Tehtävä 1	Tehtävä 2	Tehtävä 3
Sisältö	Mitä on ammatillinen etäisyys? Mitä empatia on?	Miten voit hyödyntää voimavarojasi kohdatessasi kuolemaa ja sen synnyttämää surua työssäsi?	Miten työyhteisössä tulisi tukea toinen toistaan? Miten ottaa kuolema ja sen synnyttämä suru puheeksi työyhteisössä?
Tavoitteet	Opit tunnistamaan omat ammatillisen empatian ja etäisyyden rajasi.	Opit tunnistamaan omat vahvuutesi ja heikkoutesi sekä mahdollisuudet ja uhat kohdatessasi kuolemaa ja sen synnyttämää surua. Opit kartoittamaan omia voimavarojasi.	Opit tunnistamaan omat tuentarpeesi kohdatessasi kuolemaa ja sen synnyttämää surua työelämässä. Opit arvioimaan työyhteisön antamaa tukea vaikeissa tilanteissa.

Kuva 3. Opetustehtävien sisältö ja tavoitteet

Ensimmäisessä tehtävässä hyödynsin kahta pro gradu -työtä materiaalina, jonka pohjalta opiskelijoiden tulee tehdä essee. Essee on kirjoitelma, joka ei selvästi vastaa jotain muuta tekstilajia. Esseen kirjoittamisen lähtökohta on se, että kirjoittaja ei voi piiloutua referoitavan tekstin taakse, vaan hänellä tulee olla omia mielipiteitä asiasta. Esseen tulisi olla myös pohtiva ja käsitellä aihetta useasta eri näkökulmasta. (Suomen virtuaalikielikeskus s.a.) Valitsin tämän perusteella tehtävään yksi esseen kirjoittamisen, sillä halusin saada opiskelijan pohtimaan aihetta eri näkökulmista ja muodostamaan myös oman käsityksen aiheeseen. Tällä pyrin edesauttamaan opiskelijan ammatillista kasvua, kuten kahden seuraavankin tehtävän avulla.

Toisessa tehtävässä opiskelijoiden tulee tutustua diasarjaan (liite 3) ”Kuoleman kohtaaminen työssä” sekä tehdä SWOT-analyysi aiheena opiskelijan omat voimavarat kohdatessa kuolemaa ja sen tuomaa surua tulevassa ammatissaan. Tämän lisäksi opiskelijoiden tulee avata kirjallisena omaa analyysiään kyseisestä aiheesta. Lyhenne SWOT tulee englannin kielisistä sanoista strengths eli vahvuudet, weaknesses eli heikkoudet, opportunities eli mahdollisuudet ja threats eli uhat. SWOT-analyysia voidaan käyttää työvälineenä, kun halutaan analysoida oppimista (Opetushallitus s.a.). Valitsin SWOT-analyysin tähän tehtävään, sillä halusin opiskelijoiden käyttävän sitä välineenä arvioida omia voimavarojaan. Valitsin diasarjaan perehtymisen osaksi tehtävää, sillä halusin herätellä opiskelijan ajatuksia ennen varsinaisen SWOT-analyysin tekoa.

Kolmantena tehtävänä on kuunnella nauhoite ja pohtia sen pohjalta, miten opiskelijat itse olisivat tilanteessa toimineet. Nauhoite oli minun omakohtainen kokemukseni kuoleman kohtaamisesta harjoittelujaksolla. Loin nauhoitteen, sillä halusin tehtäviin muutakin kuin vain kirjallista pohjamateriaalia. Opetushallituksen tilannekatsauksen mukaan (2011, 18–19) kirjojen rinnalla on käytetty jo jonkin aikaa muitakin oppimateriaaleja, kuten diasarjoja ja äänitteitä. Kehityssuuntana onkin niin kutsuttu hybridimedia, jossa oppikirjamainen materiaali yhdistyy esimerkiksi äänimateriaaliin. Tähän tehtävään en liittänyt kirjallista oheismateriaalia, sillä ajatus oli, että tehtävät tehtäisiin järjestyksessä ja näin ollen opiskelijalla olisi jo jonkinlainen pohja edellisistä tehtävistä tämän tehtävän tekemiseen. Ensimmäisessä ja kolmannessa tehtävässä on myös mahdollista käyttää omia lähteitä apuna tukemassa omaa pohdintaa.

Tämän luomani yhden opintokokonaisuuden osuus opintojaksosta on 1 op. Testasin ennen varsinaista pilottia tehtävieni aihealueet ja kokonaisuudet ennen seuraavaa kehitysvaihetta kahdelta omaan opiskeluryhmääni kuuluvalla sosionomiopiskelijalla (AMK). Tämän testauksen perusteella en nähnyt vielä tarvetta muuttaa tehtävien muotoa, niiden ohjeistusta tai sisältöä.

Mäkisen (2011, 5-6) mukaan on hyvä huomioida myös opiskelijoiden omat lähtökohdat, tavoitteet ja osaamishistoria. Kun nämä asiat otetaan huomioon, on mahdollista linkittää jokaisen opiskelijan osaaminen hänen ammatillisen kasvuunsa. Pyrin luomaan tuotteeni sillä ajatusmallilla, että tehtävänannot olisivat mahdollisimman selkeät, jotta kaikkien sosionomiopiskelijoiden (AMK) olisi ne helppo ymmärtää. Lisäksi loin tehtäviini erilaiset oheismateriaalit, jotta jokaiselle opiskelijalle löytyisi edes yksi formaatti, joka tuntuisi omalta ja näin pääsisi edistämään hänen ammatillista kasvuaan. Opetusmateriaali on laadittu myös niin, että sitä on mahdollista käyttää joko tunti- tai itsenäiseen työkentelyyn,

4.5.2 Opetusmateriaalin testaus

Koe- ja varhaisen käytön vaiheessa pääsin testaamaan tuotteeni keväällä 2018 monimuotososionomiopiskelijoiden (AMK) ryhmässä. Ryhmäkokoko oli kahdeksan opiskelijaa. Annoin opetusmateriaalini kurssista vastanneelle opet-

tajalle tarkastettavaksi ennen tuotteen testaamista. Opettajan katsottua materiaali läpi ja hänen todettuaan materiaali soveliaaksi, kävin henkilökohtaisesti esittelemässä tuotteeni monimuoto sosionomiopiskelijoiden ryhmälle ja jätin tämän jälkeen opiskelijat opettajan johdolla perehtymään tehtäviin. Sosionomiopiskelijat (AMK) tekivät tehtäviä kahden päivän ajan lähikontaktitunneilla, minkä jälkeen he vastasivat luomaani palautekyselylomakkeeseen.

Loin palautekyselylomakkeen (liite 2) määrittelemällä ensin, mitä haluan mitata. Kimmo Vehkalahden (2008, 11–13) mukaan kyselylomaketta luotaessa on otettava huomioon kysymykset: mitä, mistä (kohderyhmä), mitä ja miten mitataan. Omassa palautekyselylomakkeessa halusin selvittää, ovatko luomani tehtäväkokonaisuudet selkeitä ja tukivatko ne opiskelijoiden mielestä heidän ammatillista kehitystään. Kohderyhmänä palautekyselylle oli tehtäviin perehtyneet monimuotososionomiopiskelijat (AMK). Hanna Vilkkä (2005, 88–89) kirjoittaa ”Tutki ja kehitä” -kirjassaan, että kysymysten muodon tulisi olla vakioita eli vastaajilta tulisi kysyä samat kysymykset samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Otin tämän ja Vehkalahden (2008, 48) näkemyksen siitä, että kyselyssä tulee ottaa huomioon se, että vastaajilla on tarpeeksi aikaa ja halua ja taitoa vastata kyselyyn, huomioon palautekyselylomaketta tehdesäni.

Tarja Heikkilä (2005, 62) ja Hanna Vilkkä (2005, 88–89) jakavat näkemyksen siitä, että kyselylomake tulisi ennen aineiston keräämistä testata. Heidän mukaansa testaajina voivat toimia henkilöt, jotka kuuluvat perusjoukkoon. Itse testasin palautekyselylomakkeen kolmella korkeakouluopiskelijalla: yhdellä restonomiopiskelijalla (AMK) ja kahdella sosionomiopiskelijalla (AMK). Heikkilän (2005, 62) ja Vilkan (2005, 88–89) mukaan tällä testauksella pyritään selvittämään vastaamiseen kuluva aika, kysymyksiin vastaamisen mielekkyys sekä kysymysten ja ohjeiden selkeys. Myös Vehkalahti (2008, 48) toteaa, että kyselylomake tulisi aina testata muutamalla kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä (omassa tapauksessani kolme korkeakouluopiskelijaa) ja heidän tulisi kriittisesti arvioida ovatko ohjeet ja kysymykset ymmärrettävissä.

Luodessani palautekyselylomaketta harkitsin myös tarkkaan millaisia eri kysymysmuotoja käyttäisin. Hirsjärvi ym. (2009, 187–189) luokittelee kysymystyyppit kolmeen eri muotoon: avoimet ja monivalintakysymykset sekä asteikkoihin

perustuvat kysymykset. Itse päädyin käyttämään sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä palautekyselylomakkeessani. Avoimissa kysymyksissä kysytään kysymys ja jätetään vastaajalle tila vastata kysymykseen omin sanoin. (Mt. 187–189.) Heikkilän (2005, 49) mukaan avoimissa kysymyksissä on tietty riskinsä, sillä vastaajat saattavat jättää vastaamatta niihin useammin, kuin esimerkiksi monivalintakysymyksiin. Tästä syystä käytin palautekyselylomakkeessani sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä. Avoimissa kysymyksissä oli pienessä määrässä nähtävissä haluttomuutta vastata, mutta onneksi suurin osa kuitenkin vastasi niihin edes yhdellä sanalla. Monivalintakysymykset eroavat avoimista kysymyksistä siten, että niihin on valittu valmiit vastausvaihtoehdot, joista vastaajan tulee valita itselleen mieluisa vaihtoehto. (Mäntyneva ym. 2008, 55.)

4.5.3 Opetusmateriaalista saatu palaute

Palautekyselyni vastausprosentti oli 100 %, eli kaikki kahdeksan monimuoto-opiskelijaa vastasi palautekyselyyni, jossa kysyin heiltä tuotteesta. Osa vastanneista kuitenkin ilmaisi, etteivät he olleet olleet molempina tehtävientekopäivinä paikalla, joten olivat arvioineet vain ne tehtävät, joita olivat olleet tekemässä.

Koska tehtäviä oli opetuskokonaisuudessa kolme, jaoin palautekyselylomakkeen neljään osaan: jokaiselle tehtävälle oma osansa ja lisäksi yleisen palautteen osuus. Ensimmäistä tehtävän osuuteen vastasi seitsemän kahdeksasta opiskelijasta. Näistä seitsemästä opiskelijasta vain kolme opiskelijaa piti tehtävänantoa selkeänä. Olin itse luonut tehtävänannon hieman eri tavalla, kuin mitä opettaja päätyi sen opiskelijoille antamaan (liite 5), ja en huomannut tätä vasta kuin palautteidenannon jälkeen, joten tulos ei mielestäni vastannut todellisen tehtävänannon palautetta. En kuitenkaan pidä tätä huonona asiana, mielestäni tämä nosti vain esiin sen, miten eri muotoilu (oli se sitten kuinka pieni tahansa) voi vaikuttaa tehtävänantoon. Kuusi seitsemästä vastaajasta piti tehtävänannossa annettuja oheismateriaaleja sellaisina, jotka tukivat omaa pohdintaa. Yksi vastanneista ei osannut sanoa, tukivatko materiaalit omaa pohdintaa vai eivät. Kysyttäessä tehtävän työstämisen mielekkyyttä neljä seitsemästä opiskelijasta piti tehtävää hyödyllisenä: käytettyjä termejä oli mm. ”rakentava”, ”mielenkiintoinen”, ”tärkeä” ja ”nousi esiin uusia näkökulmia”. Kaksi

seitsemästä vastanneesta jätti kysymykseen vastaamatta ja yksi seitsemästä koki, että tehtävä olisi hyötynyt, jos kuolema ja suru olisi jäsennetty toisin.

Toisen tehtävän teki ja kyselyyn vastasi myös seitsemän kahdeksasta opiskelijasta. Viisi seitsemästä vastanneesta piti tehtävänantoa selkeänä, kun taas kaksi vastanneesta ei kokenut tehtävänantoa selkeäksi. Näiden kahden vastanneen palautteet siitä, miten olisivat selkeyttäneet tehtävänantoa, olivat samankaltaiset: molempien mielestä oli vaikeaa hahmottaa, tuliko SWOT-analyysissä käsitellä surua vai kuolemaa. Tehtävänannon yhteydessä oheismateriaaliksi oli annettu diaesitys ”Kuoleman kohtaaminen työssä” ja kysyttäessä, kokivatko opiskelijat materiaalin hyödylliseksi oman pohdinnan kannalta tehtävää tehdessä, viisi seitsemästä vastasi ”kyllä”, yksi ”osittain” ja yksi ”ei”. Viidelle seitsemästä vastanneesta SWOT-analyysi oli ennestään tuttu. Viisi seitsemästä vastanneesta piti tehtävän työstämisen mieluksena. Otteita näistä vastanneista: ”rakentavaa”, ”hyvä, pääsi miettimään omia vahvuuksia ym.”, ”avaava ja näkökulmia antava”, ”hyvä tapa miettiä omia heikkouksia/vahvuuksia”, ”Hyvä miettiä omaa suhdetta kuolemaan”. Yksi positiivisena tehtävän tekemisen koki kuitenkin myös, että tehtävänanto oli sekava. Kaksi vastanneesta koki tehtävän joko hankalaksi tai sekavaksi: suru ja kuolema menivät toisella vastanneista sekaisin.

Kolmannen tehtävän olivat tehneet kaikki palautekyselyyn vastanneet ja kaikkien kahdeksan opiskelijan mielestä kolmannen tehtävän tehtävänanto oli selkeä. Kysyttäessä, millaiseksi opiskelijat kokivat äänitteen kuuntelun, seitsemän kahdeksasta koki sen positiivisesti. Otteita vastanneilta: ”yllättäviä havaintoja, mitä ei aina tule huomioitua työyhteisössä”, ”rehellinen”, ”omat kokemukset ovat hyviä esimerkkejä”, ”mielenkiintoista kuulla erilaisia näkökulmia kuolemaan, joka kuitenkin oli odotettavissa”, ”erittäin hyvä, lisää tätä”. Yksi vastanneista totesi, että olisi kaivannut äänitteen tilalla videota: hän koki visuaalisuuden luovan lisää mielenkiintoa. Kaikki vastanneet pitivät äänitettä sopivan mittaisena. Kysyttäessä, millaiseksi opiskelijat kokivat tehtävän työstämisen, neljä kahdeksasta vastanneesta kokivat tehtävän mielekkääksi: käytettyjä termejä mm. ”mielenkiintoinen”, ”hyvä”. Kaksi vastannut ei vastannut mitään ja kaksi vastannutta koki, että tehtävän tekemiseen oli liian vähän aikaa tai että tehtävä oli ”itsestäänselvä tapaus”.

Yleisen palautteen osuudessa kysyttiin, kokivatko opiskelijat opintokokonaisuuden hyödyttäneen heidän ammatillista kasvuaan. Kuusi kahdeksasta koki opintokokonaisuudella olleen myönteinen vaikutus heidän ammatilliseen kasvuunsa. Otteita näiltä kuudelta vastanneelta: ”tulin ajatelleeksi sellaisia asioita, joita en ollut tajunnutkaan”, samalainen tilanne voi tulla omalle kohdalleni tai myöhemmin työelämässä”, meidän on jatkuvasti kyettävä arvioimaan itseämme, jotta jaksamme työssämme niin hyvinä kuin vaikeina hetkinä”, ”herätti miettimään omaa suhdetta kuolemaan, joka vaikuttaa asiakaskohtaamisissa”. Yksi vastanneista koki, ettei hän ”ehtinyt prosessoida asiaa tässä ajassa”. Toinen vastanneista, joka ei kokenut tehtävillä olleen myönteinen vaikutus omaan ammatilliseen kasvuunsa, kertoi, että tekee ”työtä alalla, jossa kuolemaa on joutunut kohtaamaan” ja olisi ottanut materiaalissa enemmän huomioon kuolevan läheiset, sillä hän koki että ”he kokevat surua enemmän kuolemasta”.

4.5.4 Opetusmateriaalin päivitys

Saatuani palautteen tuotteestani, pääsin omalta kohdaltani viimeiseen, päivitykset ja seuraava versio, kehitysvaiheeseen tuotekehitysprojektissani. En päätenyt muokkaamaan ensimmäisen tehtävän tehtävänantoa, vaikka siitä tuliakin negatiivista palautetta, sillä näin tehtävänannon olevan selkeä siinä muodossa, missä se olikin tarkoitus opiskelijoille alun perin antaa. Päädyin palautteen perusteella päivittämään tehtävän 2. SWOT-analyysin sisällä olleita avaavia kysymyksiä, sillä siitä sain kaikista kohdennetuinta palautetta. Päätin pitää myös kolmannen tehtävän sellaisenaan, sillä sain siitä ylipäättään positiivisimman palautteen. Lisäksi lisäsin vielä osaamistavoitteita muokattuun tehtävänantoon. Muokattu tehtävänanto on liitteenä 2. Muokattu tehtävänanto on tuotekehitysprojektini lopullinen tuote oheismateriaaleineen.

Tuotteen päivityksen jälkeen tuote siirtyi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden yksikön sosionomikoulutuksen käyttöön ja siellä tuotekehitysprojekti jatkuu vaiheeseen ”tuotteen muokaus käytössä”.

5 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Kun arvioidaan opinnäytetyön luotettavuutta, ehkä tärkein paino on lähdekritiikillä. Lähteitä valikoidessa on hyvä pitää mielessä lähteen ajankohtaisuus, laatu ja se, kuinka uskottavia ne ovat. Olisi hyvä valita tarjolla olevista lähteistä ne, jotka ovat mahdollisimman ajankohtaisia, sillä uusia tutkimuksia tulee koko ajan lisää ja tieto muuttuu. Tämän lisäksi olisi hyvä käyttää ensisijaisia lähteitä aina, kun se vain on mahdollista. Toissijaisten lähteiden käytössä on se vaara, että toissijainen lähde on tulkinnut ensisijaisen lähteen tiedon ja vielä uudelleen tulkittaessa tieto saattaa muuttua. Luotettavuuden yksi osa-alue on myös se, ettei lähteiden tietoa ole lupa vääristellä tai muuttaa. Kirjoittajan omat mietteet tulisi olla helposti erotettavissa lähteestä otetutusta tekstistä. Hyvää pohjatyötä opinnäytetyölle tekee seuraamalla oman alansa kirjallisuutta ja tutkimuksia, sillä silloin pysyy vääjäämättä ajan tasalla. (Vilkkä & Ayraksinen 2004, 70–73.)

Tässä opinnäytetyössä olen pyrkinyt käyttämään lähteitä, joihin itse luotan. Lisäksi olen pyrkinyt hyödyntämään mahdollisimman ajankohtaista lähdekirjallisuutta niitä vääristelemättä tai muuttamatta. Etsiessäni juuri sosiaalialan kirjallisuutta aiheesta kuoleman ja sen synnyttämän surun kohtaaminen ammattilaisen, tässä tapauksessa sosionomi (AMK), näkökulmasta, huomasin, että kirjallisuutta on suhteellisen vähän. Tästä syystä päädyinkin hyödyntämään mm. saattohoitokirjallisuutta. Lähdekirjallisuuden vähyys ajoi myös käyttämään yli 10 vuotta vanhoja lähteitä, mutta koin kyseiset lähteet iästä huolimatta luotettaviksi. Lisäksi se, että käytin myös muita kuin suomenkielisiä lähteitä, lisää opinnäytetyöni luotettavuutta.

Mitä tulee suorittamani pilotoinnin ja siihen liittyvän palautekyselyn luotettavuuteen, vaikka vastausprosentti palautekyselyyn olikin 100, näin pieni testiryhmä ei voi mielestäni antaa kattavaa kuvaa koko sosionomiopiskelijoiden tarpeisiin. Ideaalein tilanne olisi ollut, jos suunnitelmavaiheen kolme testiryhmää olisi toteutunut, mutta aikataulullisista syistä siihen ei pystytty. Mielestäni kuitenkin, vaikka testiryhmä olikin pieni, niin siitä saatu palaute ja siihen reagointi toi tuotteelleni lisää luotettavuutta.

Kun puhutaan eettisyydestä, usein ajatus kääntyy hyvään ja pahaan sekä oikeaan ja väärään (Hirsjärvi ym. 2009, 23). On tärkeää, että opinnäytetyötä tehtäessä eettinen ajattelu pidetään arvossa. Eettisellä ajattelu tarkoittaa yksilön kykyä pohtia, miten omat ja yhteisön arvot vaikuttavat siihen, mikä on oikein ja väärin. (Kuula 2003, 21.) Puhuttaessa tutkimusetiikasta sillä tarkoitetaan niitä sääntöjä, jotka on yleisesti sovittu (Vilkkä 2003, 30). Työssä, joka on eettisesti hyvällä pohjalla, on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä (Hirsjärvi ym. 2009, 25–26).

Suppeasti määriteltynä tutkimus- ja kehitystyöetiikalla pyritään lisäämään hyviä käytäntöjä ja estämään vääryydet. Laajemmin määriteltynä siihen sisältyy niin aiheen ja näkökulman valintaa, kuin käytännötoimintaa sekä aineiston ja tulosten tuottamista. Myös lainsäädäntö ja normisto näyttelevät osaa laajemmassa määrittelyssä. (Pohjola 2003, 127–128.) Eettisyys näkyy koko opinnäytetyöprosessin aikana sen kaikissa valinnoissa. Läpinäkyvyys ja luotettavuus ovat eettisen toiminnan kulmakivet ja tästä syystä onkin tärkeää perustella prosessin aikana tehdyt valinnat ja kuvata työskentelyprosessi mahdollisimman tarkasti. (Hirsjärvi ym. 2009, 24–26.) Pysin olemaan mahdollisimman läpinäkyvä oman opinnäytetyöprosessissani kuvaamalla vaiheittain tuotteeni kehitysprosessia.

Epärehellisyydellä ei myöskään ole opinnäytetyössä sijaa. Tämä tarkoittaa, ettei toisten töitä plagioida, tutkimustuloksia ei kaunistella tai yleistetä sekä sitä, että muiden tuottamaa aineistoa kohdellaan asiallisesti. (Vilkkä 2007, 165–166; Hirsjärvi ym. 2009, 25–26.) Pysin omassa opinnäytetyössäni kunnioittamaan toisten tekemää työtä merkitsemällä lähdeviitteaukset oikein. Lisäksi pyrin käsittelemään saamani palautteen koskien tuotettani aidosti ja kaunistelematta. Arja Kuula (2006, 30) mielestä opiskelijan aito kiinnostus omaa opinnäytetyönsä aihetta kohtaan lisää työn eettisyyttä. Itse olen ollut aiheesta erittäin kiinnostunut koko opinnäytetyöprosessin ajan, olihan alkuperäinen idea työhön minulta itseltäni.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni tehtävänä oli luoda opetusmateriaalia Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutukselle aiheesta kuoleman kohtaaminen sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksen käytettävissä jatkossa ja sitä pyritään hyödyntämään tulevien vuosikurssien opetuksessa. Kuolemasta ja sen synnyttämästä surusta voi olla vaikeaa puhua, joten siksi pyrin luomissani tehtävissä käsittelemään aiheetta mahdollisimman laajasti antaen opiskelijoille tilaa omaan pohdintaan, mutta kuitenkin myös tietoa, josta ammentaa itselleen ammatillista osaamista.

Etsiessäni tutkimuksia, kirjallisuutta tai muuta lähdettä, kohtasin jatkuvasti sairaanhoidollisen puolen materiaaliin. Näissäkin materiaaleissa käsiteltiin lähinnä saattohoitoa ja työntekijän omien tunteiden käsittelyyn jäi hyvin vähän tarkasteluvaraa. Mielestäni hyvänä kehittämiskohteena voisi olla tekemäni tuotteen pitkäaikaisen käytön tarkastelu ja sen muokkaaminen käytössä. Tämän lisäksi opinnäytetyöni aiheesta voitaisiin teetättää tutkimus, jossa tutkittaisiin sosionomien (AMK) työelämässä kokemien tunteiden (varsinkin surun) vaikutusta työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Toisen tutkimuksen aiheena voisi olla laadullinen tutkimus, jossa kartoitettaisiin sosionomien (AMK) tunteita heidän kohdatessaan kuolemaan työelämässään tai kuinka sosionomit (AMK) käsittelevät tunteitaan.

Aloittaessani opinnäytetyöprosessini syksyllä 2016, esitin ideani hyvin pienellä pohjatiedolla aiheeseen. Ideani oli pieni, mutta elinkelpoinen, joten lähdimme kehittämään sitä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutuksen yhteishenkilön kanssa ja päädyimme yhteisymmärrykseen siitä, millaisen tuotteen sosiaali- ja terveysalan yksikön sosionomikoulutus minulta haluaisi. Koska en ollut aiemmin juuri perehtynyt aiheeseen, tuli minulle yllätyksenä, kuinka vaikeaa oikeastaan olikaan löytää hyödynnettävää lähdekirjallisuutta juuri sosiaaalialta koskien kuolemaa. Myös tuotekehityksen kirjallisuutta ei ollut saatavilla juuri sosiaaalialan näkökulmasta, joten koko prosessin aikana jouduin soveltamaan lähdekirjallisuutta aika runsaalla kädellä.

Opinnäytetyöprosessin aikana opinnäytetyöni tavoite ja tarkoitus ovat pysyneet suhteellisen muuttumattomina, ideavaiheen suuret ajatukset vaihtuivat ennen suunnitelman tekemistä paljon realistisimpiin tavoitteisiin. Aiheen rajaus oli mielestäni onnistunut, sillä en halunnut keskittyä vain jollain sosionomien (AMK) työkentällä kohtaamaan kuolemaan. Kuoleminen on kuitenkin universaali tapahtuma ja sosionomiopiskelija voi kohdata asiakkaan kuoleman työskentelee opiskelija tulevaisuudessa sitten millä työkentällä tahansa, joten en halunnut kohdentaa materiaalia suoraan minkään tietyn opintojakson sisältöön soveltuvaksi. Valmis opetusmateriaaliani on mahdollista käyttää käytännössä minkä sosiaalialan opintojakson sisällä tahansa. Tietoisesti kehitin materiaalin sellaiseksi, että se ei suoraan ole jotain tiettyä opintojaksoa varten, vaan se olisi helppo sisällyttää esimerkiksi joko osaksi ammatillisen kasvu, perhetyön tai päihdetyön -opintojaksoa.

Opinnäytetyöprosessini viivästyi hieman aiotuista aikatauluista ja loppua kohden huomasin tekeväni pitkiä päiviä tietokoneen äärellä. Näin jälkikäteen ajateltuna olisi ollut järkevää keskittyä vain opinnäytetyön tekemiseen, eikä samaan aikaan suorittaa kahta eri harjoittelua (toinen syksyllä 2017 ja toinen keväällä 2018). Koko prosessi on kuitenkin ollut erinomaisen opettavainen ja olen kiitollinen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikölle saatunani mahdollisuuden toteuttaa opinnäytetyöni sellaisena, kuin sen halusinkin tehdä. Toivon, että luomani opetusmateriaali osoittautuu käytössä hyödylliseksi ja sosionomiopiskelijat (AMK) kasvavat ammatillisesti sen parissa jatkossa.

LÄHTEET

Aarto-Pesonen, L. 2013. "Tää koulutus ei tehnyt musta pelkkää jump-pamaik-kaa" Substantiivinen teoria aikuisoppijan ammatillisen kasvun holisti-sesta prosessista liikunnanopettajakoulutuksessa. Studies in sport, physical educa-tion and health192. Jyväskylän yliopisto.

Bergström, S. & Leppänen, A. 2009. Yrityksen asiakasmarkkinointi. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Borgman, M., Dal Maso, R., Hakonen, S., Honkakoski, A. & Lyhty, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen: Sosiaaialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Rovaniemi: Pohjolan Painotuote.

Eläkeliitto 2010. Läsnä ja lähellä – Opas kuolemaa ja surua kohtaaville vapaa-ehtoisille. Multiprint.

Finlex. Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä 2.2.2001/101. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2001/20010101?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=2.2.2001%2F101> [Viitattu 12.3.2018].

Fulton, A. Dealing with Client Death and Dying: A Letter to Social Work Practicum Students. Reflections volume 18, number 2. <https://outlook.office.com/owa/?path=/attachmentlightbox> [Viitattu 3.7.2017].

Goldsworthy, K. K. 2005. Grief and loss theory in social work practice: All changes involve loss, just as all losses require change. Australian Social Work 58(2), 167-178.

Grönlund, E., Anttonen, M., Lehtomäki, S. & Agge, E. (toim.) 2008. Sairaanhoitaja ja kuolevan hoito. Sipoo: Silverpoint Oy.

Grönlund, E. & Huhtinen, A. 2011. Kuolevan hyvä hoito. Helsinki: Edita Prima.

Jylhänkangas, L. 2009. Uskonto ja kuoleminen. Elämän pyhyys ja inhimillisen toimijan rajat eutanasiaan suhtautumisessa. Teoksesta Uskonnon paikka. Kirjoituksia uskontojen ja uskontoteorioiden rajoista. Toim. O. Fingerroos et al. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 312–352

Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Heikkinen, H., Kannel, V. & Latvala, E. 2004. Saattohoito – Haaste ammatilliselle yhteistyölle. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyysalo, S. 2009. Käyttäjä tuotekehityksessä. Tieto, tutkimus, menetelmät. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Jokinen, T. 2001. Tuotekehitys. Helsinki: Otatieto

Kakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Opinto-opas. <https://opinto-opas.xamk.fi/index.php/fi/28/fi/127615/SOKT18SP/year/2018> [Viitattu 6.4.2018].

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Sosionomi (amk). <https://www.xamk.fi/koulutukset/sosionomi-amk/>. [Viitattu 17.5.2017].

Kan, S. & Pohjola, L. 2012. Erikoistu vanhustyöhön. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kaunonen, M. 2000. Support for a Family in Grief. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 731. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66980/951-44-4765-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 3.1.2018].

Koski, K. 2014. Sosiaalinen kuolema. Teoksessa Hakola, Outi, Kivistö, Sari & Mäkinen, Virpi (toim.) Kuoleman kulttuurit Suomessa. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoja ou, 107–122.

Kotler, P. 1990. Markkinoinnin käsikirja. Ensimmäinen painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laakso, H. 2000. Äidin suru alle seitsenvuotiaan lapsen kuoleman jälkeen- Tampere: Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66820/951-44-4742-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 3.1.2018].

Lindqvist M. 2006. Auttajan varjo: pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Helsinki: Otava.

Lähteenoja, K-M. & Laine, V. 2004. Kuoleva lapsi ja lapsen saattohoito. Teoksessa Koistinen, Paula, Ruuskanen, Susanna & Surakka, Tuula (toim.) Lasten ja nuorten hoitotyön käsikirja. Helsinki: Tammi.

Mattila, H. (toim.), Ruusunen, T. & Uola, K. 2006. Viestinnän työkaluja AMK-opiskelijalle. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit

Matzke, S. 2014. Processing Client Death for Individuals in Social Service Roles. University of St. Thomas. <https://outlook.office.com/owa/?path=/attach-mentlightbox> [Viitattu 3.1.2018].

Mielenterveysseura. Suru. https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/mieli_suru_netti.pdf [Viitattu 5.4.2018].

Mäkinen, L. 2011. Kehittämishanke: Opinto-ohjauskoulutus 2011-2012. <http://www.evokes.fi/database/files/server/files/167> [Viitattu 11.12.1017].

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sionomi. Helsinki: WSOYpro

Mäntyneva, M., Heinonen, J. & Wrange, K. 2008. Markkinointitutkimus. Helsinki: Sanoma Pro oy

Nienstedt, W., Hänninen, O., Arstila, A. & Björkqvist, S-E. 2002. Ihmisen fysiologia ja anatomia. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Opetushallitus. SWOT-analyysi. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi [Viitattu 13.12.2017].

Opetushallitus. Tieto- ja viestintätekniikka opetuskäytössä. Tilannekatsaus toukokuu 2011. [http://www.oph.fi/download/132877_Tieto- ja_viestintatekniikka_opetuskaytossa.pdf](http://www.oph.fi/download/132877_Tieto-ja_viestintatekniikka_opetuskaytossa.pdf) [Viitattu 6.4.2018].

Ora-Hyytiäinen, E. 2004. Auttajasta reflektiiviseksi sairaanhoitajaksi. Ammatti- korkeakouluopiskelijan kasvu ja kehittyminen ammattiin. <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67086/951-44-6076-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 1.2.2018].

Pojjula, S. 2005. Surutyö. Helsinki: Kirjapaja.

Rissanen, T. 2002. Kehityshankkeen toteuttaminen yrityksessä. Kuopio: Pohjantähti

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. SoPhi 61. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ruohotie, P. 2005. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WSOY.

Saari, S. 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Otava.

Sailo, K. 1992. Kuolevan potilaan hoito. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Suomen virtuaalikielikeskus. Kirjoittajan ABC-kortti. Essee. <http://webcgi.oulu.fi/oykk/abc/tekstinhuolto/tekstilajeja/essee/> [Viitattu 5.4.2018].

Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta (ETENE) 2002. Kuolemaan liittyvät eettiset kysymykset terveydenhuollossa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

Viinamäki, L. (toim.) 2010. Sosionomin ammatti ja työ 2010 – 2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Anjalankoski: SOLVER palvelut OY <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54727/viina-maki%20A%203%202010.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 22.2.2018].

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virtuaali ammattikorkeakoulu. Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html> [Viitattu 11.2.2018].

Liite 1/1

1. Tutustu Pipsa Häkkisen ”Sosiaalityötä saattohoidossa – kuolevan ihmisen ja hänen läheistensä tukeminen sosiaalityön keinoin” sekä Anne Saranpään ”Kuolevan kohtaaminen sosiaalityössä” pro gradu-töihin ja työstä niitä hyväksi käyttäen essee (1-2 sivua), jossa käsittelet omaa näkemystäsi siitä, missä kulkee oman työskentelysi empatian ja ammatillisen etäisyyden raja. Voit käyttää myös muita lähteitä.

Pipsa Häkkinen ”Tärkeää on hyvän jakaminen ja antaminen niin, että siinä on sydän mukana. Sosiaalityötä saattohoidossa – kuolevan ihmisen ja hänen läheistensä tukeminen sosiaalityön keinoin”. Ammatillinen etäisyyden säätely (s. 29–31)

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98261/GRADU-1449843437.pdf?sequence=1>

Anne Saranpää ”Kuoleman kohtaaminen sosiaalityössä: Kokemuksia syöpäsairaiden kohtaamisesta ja sosiaalityön asiantuntijuudesta”. 6.2.1 Vaikeat ja antoisat kohtaamiset sekä 6.2.2 Asiakkaan kohtaaminen (s.59–66)

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43343/URN:NBN:fi:juu-201405081646.pdf?sequence=1>

2. Käy läpi oheinen diasarja ja täytä SWOT-analyysi, jossa analysoit omia voimavarojasi. Kirjoita lyhyesti analyysi auki (noin yksi sivu) ja liitä SWOT-taulukko tekstiisi.

SWOT-analyysi

<p>Vahvuudet</p> <p>(mitkä ovat omat henkilökohtaiset voimavarasi)</p>	<p>Heikkoudet</p> <p>(mitä kehittämiskohteita sinulla on suhteessa kuoleman kohtaamiseen asiakastyössä)</p>
<p>Mahdollisuudet</p> <p>(mitkä tekijät mahdollistavat oman jaksamisen kohdatessasi surua tulevalla työurallasi)</p>	<p>Uhat</p> <p>(mitkä tekijät voivat muodostua esteeksi tai haitaksi oman jaksamisen kannalta kohdatessasi surua työssäsi)</p>

3. Kuuntele oheinen äänite, jossa sosiaalialan opiskelija kuvaa omaa kokemustaan harjoittelujaksoltaan. Pohdi kuulemasi perusteella, saiko opiskelija mielestäsi tarvitsemansa tuen sekä millaisista toimenpiteistä olisit itse hyötynyt kyseisessä tilanteessa (n. 1 sivu). Voit käyttää lähteitä tukemaan omaa pohdintaasi.

Osaamistavoitteet:

Opit tunnistamaan omat voimavarasi kohdatessasi kuolemaa sekä opintojen aikana, että työelämässä. Saat laajemman näkökulman siihen, millaisena näet oman ammatillisen roolisi.

Arviointi: hyväksytty/täydennettävä

1. Tutustu Pipsa Häkkisen ”Sosiaalityötä saattohoidossa – kuolevan ihmisen ja hänen läheistensä tukeminen sosiaalityön keinoin” sekä Anne Saranpään ”Kuolevan kohtaaminen sosiaalityössä” pro gradu-töihin ja työstä niitä hyväksi käyttäen essee (1-2 sivua), jossa käsittelet omaa näkemystäsi siitä, missä kulkee oman työskentelysi empatian ja ammatillisen etäisyyden raja. Voit käyttää myös muita lähteitä.

Pipsa Häkkinen ”Tärkeää on hyvän jakaminen ja antaminen niin, että siinä on sydän mukana. Sosiaalityötä saattohoidossa – kuolevan ihmisen ja hänen läheistensä tukeminen sosiaalityön keinoin”. Ammatillinen etäisyyden säätely (s. 29–31)

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98261/GRADU-1449843437.pdf?sequence=1>

Anne Saranpää ”Kuoleman kohtaaminen sosiaalityössä: Kokemuksia syöpäsairaiden kohtaamisesta ja sosiaalityön asiantuntijuudesta”. 6.2.1 Vaikeat ja antoisat kohtaamiset sekä 6.2.2 Asiakkaan kohtaaminen (s.59–66)

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43343/URN:NBN:fi:juu-201405081646.pdf?sequence=1>

2. Käy läpi oheinen diasarja ja täytä SWOT-analyysi, jossa analysoit omia voimavarojasi. Kirjoita lyhyesti analyysi auki (noin yksi sivu) ja liitä SWOT-tilukko tekstiisi.

SWOT-analyysi

<p>Vahvuudet</p> <p>(mitkä ovat omat henkilökohtaiset voimavarasi kohdata kuolemaa/sen tuomaa surua)</p>	<p>Heikkoudet</p> <p>(mitä kehittämiskohteita sinulla on suhteessa kuoleman ja sen tuoman surun kohtaamiseen asiakastyössä)</p>
<p>Mahdollisuudet</p> <p>(mitkä tekijät mahdollistavat oman jaksamisen kohdatessasi kuolemaa ja sen tuomaa surua tulevalla työurallasi)</p>	<p>Uhat</p> <p>(mitkä tekijät voivat muodostua esteeksi tai haitaksi oman jaksamisen kannalta kohdatessasi kuolemaa ja sen tuomaa surua työssäsi)</p>

3. Kuuntele oheinen äänite, jossa sosiaalian opiskelija kuvaa omaa kokemustaan harjoittelujaksoltaan. Pohdi kuulemasi perusteella, saiko opiskelija mielestäsi tarvitsemansa tuen sekä millaisista toimenpiteistä olisit itse hyötynyt kyseisessä tilanteessa (n. 1 sivu). Voit käyttää lähteitä tukemaan omaa pohdintaasi.

Osaamistavoitteet:

Opit tunnistamaan omat voimavarasi kohdatessasi kuolemaa sekä opintojen aikana, että työelämässä. Opit tunnistamaan omat vahvuutesi ja heikkoutesi sekä mahdollisuudet ja uhat kohdatessasi kuolemaa ja sen synnyttämää surua. Opit tunnistamaan omat tuentarpeesi kohdatessasi kuolemaa ja sen synnyttämää surua työelämässä. Opit arvioimaan työyhteisön antamaa tukea vaikeissa tilanteissa. Saat laajemman näkökulman siihen, millaisena näet oman ammatillisen roolisi.

Arviointi: hyväksytty/täydennettävä

KUOLEMAN KOHTAAMINEN TYÖSSÄ

KUOLEMA JA SURU

- Kuolemasta puhuminen on usein vaikeaa ja siihen liittyviä tunteita peitellään
- Ammatillisuuden ja ihmisenä olemisen yhdistäminen voi olla vaikeaa asiakkaan kuollessa
- Äkilliset kuolemat eroavat ns. odotetusta kuolemasta
 - Jos tiedossa jo asiakkuuden alussa, että asiakkaalla on kuolemaan johtava sairaus, on ammattilaisella aikaa valmistautua
 - Yhdistävänä tekijänä se, ettei tilanteessa voi ikinä toimia liian hyvin sekä se, ettei tilannetta voi itse valita
- Suruun liittyvien selviytymiskeinojen avulla on mahdollista käsitellä surunsa ammattilaisena

SURUN VAIHEET

- Tunnistettavissa neljä eri vaihetta: sokki-, reaktio- käsittely- sekä sopeutumisvaihe.
- Sokkivaihe: olo tuntuu epätodelliselta ja hajanaiselta. Äkillisen kuolema saattaa viivästyttää surutyön alkamista.
- Reaktiovaihe: menetys käsitetään todelliseksi. Voi tulla tarve tapahtunutta yhä uudelleen ja ottaa tilanne hallintaan.
- Käsittelyvaihe: sureva käsittelee menetystään. Ikävän ja kaipauksen lisäksi voi esiintyä vihaa, pelkoa ja katkeruutta
- Sopeutumisvaihe: tosiasiat hyväksytään ja ymmärretään, mistä luovutaan.
- Suru on henkilökohtainen ja jokainen kohtaa eri vaiheet omassa tahdissaan.

ÄÄNIOIKEUDET ON SURU

- Tarkoitetaan olosuhteita, joissa yksilö kokee menetyksen, mutta hänellä ei ole sosiaalisesti tunnustettua oikeutta surra
- Ilmenee mm. kyvyttömyytenä puhua surusta sekä tuen saamisen puuttumisena
- Sosiaalialaa opiskelevat ja -alalla työskentelevät saattavat kohdata äänioikeudetonta surua: työntekijän oletetaan pysyvän asiakkaasta erillään tunnetasolla
 - Kohtaaminen saattaa kuitenkin tulla iholle: asiakkuus kestänyt pitkään, oma elämäntilanne asiakkaan kaltainen..
 - Voi nostattaa pintaan kaipausta sekä myös epäonnistumisen tunteita

SELVIITYMISKEINOJA AMMATTILAISEN KOKEMAAN SURUUN

- Henkilökohtaiset selviytymiskeinot
 - Fyysiset: uni, ravinto ja kehosta huolehtiminen
 - Sosiaaliset: avun ja sosiaalisen tuen saaminen
 - Psykologiset: rentoutuminen, itsetietoisuus, tasapainoinen elämä
 - On tärkeää, että pitää itsestään huolta ja tunnistaa omat voimavaransa
- Työyhteisön tuki
 - Sallivuus ja turvallisuus
 - Kannustavuus ja vastuun jakaminen
 - Kokemuksista ja tunteista keskusteleminen
 - Koulutukset ja johdon tuki

SELVIITYMISKEINOJA AMMATTILAISEN KOKEMAAN SURUUN

- Työnohjaus
 - Pyritään ymmärtämään kuoleman kohtaamisen ongelmia ja opitaan tulemaan toimeen surun kanssa
 - Turvallista ja luotettavaa
 - Mahdollistetaan työssä jaksaminen ja kehittyminen
- Refloktointi
 - Voidaan tehdä itsenäisesti tai ryhmässä
 - Osa stressinkäsittelyä
 - Pyritään purkamaan kokemuksesta aiheutunutta stressiä
 - Hyvin tehtynä ennaltaehkäisee

LÄHTEET

- Kaunonen, M., Laakso, H. & Paunonen-Ilmonen, M. 2001. Hoitotieteellinen surututkimus Suomessa: vuosina 1989-2000 tehtyjen tutkimusten analyysi.
- Kiiltomäki, A. & Muma, P. 2007. Tässä ja nyt. Sairaanhoitaja tekee kriisityötä. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy
- Lähteenoja, K-M. 2009. Lapsen kuolema ja saattohoito: sairaanhoitajan näkökulma.
- Potilaan lääkärilehti. Mitä suru on? <http://www.potilaanlaakarilehti.fi/artikkelit/mita-suru-on/>
- Oittinen, S. 2011. Empatia kriisiauttamisessa. Kriisityöntekijöiden kokemuksia myötätuntostressistä ja työhyvinvoinnista Kuopion kriisikeskuksella. Itä-Suomen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Mielenterveysseura. Onko minulla oikeus surra? <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/suru/onko-minulla-oikeus-surra>
- Virolainen, L. 1995. Äkillinen kuolema. Hoitotyön monitasoisuus ja akuutin tilanteen hallinta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

PALAUTELOMAKETEHTÄVÄ 1.

Oliko tehtävänanto mielestäsi selkeä?

O Kyllä

O Ei

Jos vastasit ei, miten olisit selkeyttänyt sitä?

Tukivatko annetut oheismateriaalit mielestäsi omaa pohdintaasi?

O Kyllä

O Ei

Käytitkö muita aineistoja tehtävää tehdessäsi?

O Kyllä

O Ei

Jos vastasit kyllä, niin kuinka montaa?

Millaiseksi koit tehtävän työstämisen?

TEHTÄVÄ 2.

Oliko tehtävänanto mielestäsi selkeä?

O Kyllä

O Ei

Jos vastasit ei, miten olisit selkeyttänyt sitä?

Tukiko annettu diasarja mielestäsi omaa pohdintaasi?

O Kyllä

O Ei

Oliko SWOT-analyysi sinulle ennestään tuttu?

O Kyllä

O Ei

KÄÄNNÄ

Millaiseksi koit tehtävän työstämisen?

TEHTÄVÄ 3.

Oliko tehtävänanto mielestäsi selkeä?

O Kyllä

O Ei

Jos vastasit ei, miten olisit selkeyttänyt sitä?

Millaiseksi koit äänitteen kuuntelun?

Oliko äänite mielestäsi sopivan mittainen?

O Kyllä

O Ei

Millaiseksi koit tehtävän työstämisen?

YLEINEN PALAUTE

Koitko, että tehtävistä oli hyötyä oman ammatillisen
kasvusi kannalta?

O Kyllä

O Ei

Miksi?

Tutustu Pipsa Häkkisen ”Sosiaalityötä saattohoidossa – kuolevan ihmisen ja hänen läheistensä tukeminen sosiaalityön keinoin” sekä Anne Saranpään ”Kuolevan kohtaaminen sosiaalityössä” pro gradu-töihin ja työstä niitä hyväksi käyttäen essee (1-2 sivua), jossa käsittelet omaa näkemystäsi siitä, missä kulkee oman työskentelysi empatian ja ammatillisen etäisyyden raja. Voit käyttää myös muita lähteitä.

Pipsa Häkkinen ”Tärkeää on hyvän jakaminen ja antaminen niin, että siinä on sydän mukana. Sosiaalityötä saattohoidossa – kuolevan ihmisen ja hänen läheistensä tukeminen sosiaalityön keinoin”. Ammatillinen etäisyyden säätely (s. 29–31). Saatavilla <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98261/GRADU-1449843437.pdf?sequence=1>

Ammatillinen etäisyyden säätely

Käsittelen tässä etäisyyden säilyttämistä ja säätelyä ja toisin sanoen sekä välimatkan että tunteiden säätelyä voidakseni tuoda esille asiat, jotka liittyvät ihmisten väliseen kanssakäymiseen, vuorovaikutukseen. Ammatillinen etäisyyden säilyttäminen koskee kaikkia saattohoitotyössä työskenteleviä työntekijöitä. Distanssin eli etäisyyden käsitteellä voidaan kuvata kahden ihmisen välimatkaa fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Interpersoonallinen distanssi on kahden henkilön välinen etäisyys. Ihmisten välillä haetaan sopivaa etäisyyttä. Mitä läheisempi ja kiinteämpi suhde on, sitä hankalampaa sopivaa etäisyyttä on säilyttää. (Vilen ym. 2008, 147.)

Hoitotyössä henkisellä välimatkalla tarkoitetaan sitä, että työntekijän tulee ymmärtää, miksi potilaat usein kyselevät hoitajan henkilökohtaisia asioita. Se on yleensä merkki siitä, että potilas toivoo työntekijän kiinnittävän huomiota potilaaseen ja kysyvän niistä asioista, joista hän itse kyselee hoitajalta. Kun ymmärtää tämän asian, on psyykkistä distanssia helpompi pitää yllä. (Punkanen 2001, 55.) Sosiaalinen distanssi tarkoittaa sitä, että asiakassuhde kuuluu vain työhön, ei vapaa-aikaan. Tämän suhteen osapuolet kohtaavat työn merkeissä eikä yhteyttä pidetä omalla ajalla entisiin eikä nykyisiin potilaisiin. Molempien osapuolien pitää osata irtautua hoitosuhteesta. Sosiaalinen distanssi on molempien osapuolien etu. (Mt., 56.)